

СЕКЦІЯ 6
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯПЕРСПЕКТИВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМИ ПРОЄКТАМИ
В СВІТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇPROSPECTS FOR PUBLIC MANAGEMENT OF SOCIAL PROJECTS
IN THE WORLD IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Стаття присвячена дослідженню перспектив публічного управління соціальними проєктами в умовах глобалізації. Вона розглядає ключові аспекти розвитку соціальних ініціатив у сучасному світі, де глобалізація впливає на всі сфери суспільного життя. Публічне управління соціальними проєктами виступає важливим інструментом у вирішенні таких глобальних викликів, як бідність, економічна нерівність, безробіття, соціальна ізоляція та екологічні проблеми. У статті також аналізується вплив глобалізаційних процесів на ефективність управління соціальними ініціативами та їхню адаптацію до національних особливостей різних країн.

Наголошено на важливості інновацій та цифровізації як одного з основних чинників, що сприяють ефективному управлінню соціальними проєктами. Використання сучасних технологій, таких як великі дані, онлайн-платформи для збору коштів (краудфандинг) та цифрові інструменти для моніторингу проєктів, дозволяють покращити управління ресурсами та прозорість процесів. У статті підкреслено роль цифрових рішень у покращенні взаємодії між громадянами, урядами та приватним сектором, що сприяє швидкому реагуванню на соціальні виклики і підвищенню ефективності проєктів.

Досліджено перспективи публічно-приватного партнерства (PPP), яке стає ключовим елементом у фінансуванні та реалізації соціальних проєктів у різних країнах. Співпраця між державою і приватними інвесторами дозволяє залучити додаткові ресурси для масштабних соціальних ініціатив, зменшувати навантаження на державний бюджет та забезпечувати більш якісне надання соціальних послуг. У статті також акцентується увага на тому, що публічно-приватне партнерство сприяє інноваціям у соціальній сфері, наприклад, у сфері охорони здоров'я, освіти та інфраструктури.

Окремої уваги заслуговує питання сталого розвитку та екологічної складової соціальних проєктів, яке стає дедалі актуальнішим в умовах глобальних кліматичних змін. У статті проаналізовано важливість впровадження екологічно орієнтованих ініціатив, спрямованих на збереження природних ресурсів, зменшення викидів парникових газів та адаптацію до зміни клімату. Важливою є також роль місцевих громад у реалізації цих проєктів, адже саме їхня участь і знання місцевих умов є вирішальними для успіху соціальних програм на локальному рівні.

Ключові слова: публічне управління, соціальні проєкти, публічне управління соціальними проєктами, проєктна діяльність, світовий досвід, перспективи оптимізації публічного управління, перспективи оптимізації публічного управління соціальними проєктами, глобалізація, старіння населення, демографічна ситуація, соціальне забезпечення, соціальний захист.

The article is devoted to the study of the prospects for public management of social projects in the context of globalization. It examines the key aspects of the development of social initiatives in the modern world, where globalization affects all spheres of public life. Public management of social projects is an important tool in addressing global challenges such as poverty, economic inequality, unemployment, social exclusion, and environmental problems. The article also analyzes the impact of globalization processes on the effectiveness of social initiative management and their adaptation to the national characteristics of different countries.

The importance of innovation and digitalization as one of the main factors contributing to the effective management of social projects is emphasized. The use of modern technologies, such as big data, online fundraising platforms (crowdfunding), and digital tools for project monitoring, can improve resource management and process transparency. The article emphasizes the role of digital solutions in improving the interaction between citizens, governments, and the private sector, which contributes to a rapid response to social challenges and increases project efficiency.

The prospects for public-private partnerships (PPP), which are becoming a key element in the financing and implementation of social projects in different countries, are explored. Cooperation between the state and private investors allows attracting additional resources for large-scale social initiatives, reducing the burden on the state budget, and ensuring better quality social services. The article also emphasizes that public-private partnerships promote innovations in the social sphere, such as in healthcare, education, and infrastructure. Special attention is paid to the issue of sustainable development and the environmental component of social projects, which is becoming increasingly relevant in the context of global climate change. The article analyzes the importance of implementing environmentally oriented initiatives aimed at preserving natural resources, reducing greenhouse gas emissions, and adapting to climate change. The role of local communities

УДК 351.316:3
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.41.27>

Луцюк А.В.

здобувач третього освітнього рівня (аспірант), Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
ORCID ID: 0009-0006-3566-4714

in the implementation of these projects is also important, as their participation and knowledge of local conditions are crucial for the success of social programs at the local level.

Key words: public management, social projects, public management of social projects,

project activity, world experience, prospects for optimization of public management, prospects for optimization of public management of social projects, globalization, population aging, demographic situation, social security, social protection.

Обґрунтування актуальності теми дослідження. Актуальність теми дослідження обумовлена зростаючою роллю соціальних проєктів у забезпеченні сталого розвитку суспільств в умовах швидких глобалізаційних процесів. Соціальні проєкти стають важливим інструментом для вирішення таких гострих проблем, як бідність, нерівність, безробіття, соціальна ізоляція, а також екологічні виклики. В умовах глобалізації країни та регіони мають можливість обмінюватися досвідом, використовувати інноваційні підходи та налагоджувати міжнародне співробітництво, що сприяє ефективному управлінню соціальними проєктами. Однак, поряд з цим, глобалізація несе і виклики, зокрема нерівномірність розвитку різних регіонів, політичну та економічну нестабільність, що ускладнює ефективне впровадження таких проєктів.

Особливо актуальною ця тема є для України, де соціальні проєкти можуть стати інструментом подолання наслідків економічної кризи, викликаної війною, а також сприяти європейській інтеграції та розвитку громадянського суспільства. Таким чином, дослідження перспектив публічного управління соціальними проєктами в умовах глобалізації є важливим для визначення стратегій і підходів, які дозволять підвищити ефективність управління соціальними проєктами на національному та міжнародному рівнях, а також врахувати як позитивні, так і негативні наслідки глобалізаційних процесів.

Метою дослідження є аналіз перспектив розвитку публічного управління соціальними проєктами в умовах глобалізації, окреслення підходів, які сприятимуть підвищенню ефективності управління соціальними проєктами на національному та міжнародному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці публічного управління соціальними проєктами присвячували свою увагу численні вітчизняні дослідники: Т. Безверхнюк, Д. Бородіна, С. Бушуєв, В. Бурков, К. Ващенко, В. Воропаєв, В. Воротін, Т. Гречко, О. Кілієвич, І. Мазур, Б. Надточій, В. Тертичко, В. Шапіро та ін. Водночас, перспективи оптимізації публічного управління соціальними проєктами в умовах глобалізації, з огляду на високу динаміку безпекових та політичних процесів міжнародного рівня, потребують окремого дослідження та обумовлює його актуальність.

Основний зміст дослідження. На сучасному етапі публічне управління соціальними проєктами набуває нових форм завдяки цифровим технологіям, публічно-приватному партнерству та активній участі громадянського суспільства. Інноваційні рішення, такі як краудфандинг, цифрові платформи для взаємодії між урядами і громадянами, а також міжнародна координація соціальних ініціатив відкривають нові можливості для вирішення соціальних проблем. Крім того, зростає увага до питань сталого розвитку та екологічної безпеки, що вимагає інтеграції екологічних аспектів у управління соціальними проєктами.

Глобалізація формує потенційні переваги для розвитку соціальних проєктів у різних країнах світу, сприяючи ефективному вирішенню актуальних соціальних проблем. Однією з ключових переваг є можливість обміну досвідом між країнами та регіонами, що дозволяє використовувати передові практики та інноваційні підходи для підвищення якості реалізації соціальних ініціатив. Завдяки глобалізаційним процесам, країни отримують доступ до успішних прикладів вирішення соціальних проблем, які були протестовані в інших частинах світу, що значно скорочує час і ресурси, необхідні для впровадження аналогічних проєктів на національному рівні.

Обмін досвідом між країнами у сфері соціальних проєктів сприяє створенню нових механізмів співпраці між державами, міжнародними організаціями, приватним сектором та громадянським суспільством. Така кооперація дозволяє запроваджувати комплексні соціальні програми, що відповідають глобальним викликам, таким як бідність, нерівність, соціальна ізоляція, безробіття, а також проблеми екології та зміни клімату. Наприклад, успішні соціальні програми, реалізовані в одних країнах, можуть бути адаптовані та використані в інших, враховуючи місцеві особливості та потреби населення [1]. Такий обмін досвідом також сприяє підвищенню професійного рівня державних службовців та представників неурядових організацій, що займаються впровадженням соціальних проєктів.

Глобалізація також створює широкі можливості для фінансової підтримки соціальних проєктів. З одного боку, міжнародні фінансові інституції, такі як Світовий банк, Міжнародний

валютний фонд, а також різні фонди та програми Організації Об'єднаних Націй, надають фінансову допомогу країнам, що розвиваються, для реалізації соціальних ініціатив. Завдяки глобалізаційним процесам ці організації отримали можливість оперативно реагувати на соціальні виклики в різних регіонах світу, спрямовуючи фінансові ресурси на подолання бідності, забезпечення доступу до освіти, охорони здоров'я, соціальних послуг тощо.

З іншого боку, глобалізація сприяє розвитку приватних ініціатив у сфері соціальних проєктів, зокрема завдяки залученню приватного капіталу до фінансування соціальних ініціатив через механізми публічно-приватного партнерства (PPP) [2]. Публічно-приватне партнерство дозволяє державам використовувати фінансові та матеріальні ресурси приватного сектору для реалізації масштабних соціальних програм, що сприяє скороченню бюджетних витрат та підвищенню ефективності управління. Водночас, приватні компанії отримують можливість зміцнювати свій імідж соціально відповідального бізнесу, що є важливим аспектом для їхньої конкурентоспроможності на глобальному ринку. PPP особливо корисне у сферах, де потрібні значні інвестиції, наприклад, в охорону здоров'я, освіту або розвиток інфраструктури.

Завдяки співпраці з приватними компаніями, уряди можуть зменшити фінансове навантаження на державний бюджет, забезпечуючи водночас високу якість надання послуг. У багатьох країнах приватні компанії співпрацюють з урядами для створення соціального житла, модернізації медичних установ або реалізації проєктів у сфері освіти [2]. PPP також сприяє впровадженню інновацій у соціальні проєкти. Приватний сектор зазвичай має доступ до нових технологій, що можуть бути використані для вирішення соціальних проблем. Приватні компанії можуть пропонувати інноваційні рішення для розширення доступу до освіти через онлайн-курси або використання мобільних додатків для надання медичних послуг у віддалених регіонах.

Ще однією вагомою перевагою глобалізації для розвитку соціальних проєктів є поширення передових практик та інноваційних рішень. У сучасному світі інформаційні технології відіграють важливу роль у розвитку соціальних проєктів, дозволяючи значно розширити можливості для збору даних, моніторингу та оцінки результатів реалізації соціальних програм. Глобальні інформаційні мережі сприяють швидкому поширенню знань про найкращі практики у сфері соціального управління, що

дозволяє державам та організаціям ефективніше планувати та реалізовувати соціальні проєкти.

Крім того, глобалізація сприяє розвитку міжнародних партнерств у сфері соціальних проєктів. Такі організації, як Європейський Союз, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), а також регіональні організації та ініціативи активно працюють над розвитком соціальних проєктів у країнах, що розвиваються, і країнах з перехідною економікою. Це дозволяє поширювати передові практики управління соціальними проєктами та забезпечувати високий рівень координації між різними зацікавленими сторонами. Міжнародна координація особливо важлива в контексті таких глобальних викликів, як боротьба з бідністю, зміна клімату, забезпечення прав людини та інклюзивний розвиток.

Глобалізація, незважаючи на численні переваги, також несе ряд викликів, які суттєво ускладнюють процеси публічного управління соціальними проєктами. Серед найбільш актуальних викликів можна виділити економічну нерівність, культурні та соціальні розбіжності, а також політичну нестабільність. Ці фактори суттєво впливають на ефективність реалізації соціальних ініціатив та їхню здатність досягати позитивних змін у суспільстві.

Одним із найбільш суттєвих викликів глобалізації є економічна нерівність як між країнами, так і всередині окремих держав. У процесі глобалізації країни, які мають розвинуті економіки, отримують значні вигоди від міжнародних торговельних відносин та доступу до світових ринків, тоді як держави з перехідною або слабкою економікою часто залишаються на периферії глобального розвитку [3]. Це призводить до того, що бідні країни стають все більш залежними від економічної допомоги розвинених держав та міжнародних організацій, що може обмежувати їхню здатність самостійно вирішувати соціальні проблеми.

Економічна нерівність проявляється не лише на міждержавному рівні, але й усередині окремих країн. У деяких випадках глобалізація сприяє концентрації багатства в руках обмеженої групи людей, тоді як решта населення не отримує значної вигоди від економічного зростання [4]. Це породжує соціальну нерівність, яка ускладнює реалізацію соціальних проєктів, оскільки значна частина населення залишається за межею бідності, або не має доступу до базових соціальних послуг, таких як освіта, охорона здоров'я та соціальна підтримка.

Глобалізація також стимулює процеси міграції, коли люди з бідніших країн шукають

кращі умови життя в економічно розвинених державах. Це призводить до виникнення нових соціальних проблем, таких як сегрегація, відчуження та соціальна напруга між місцевим населенням та мігрантами [5]. Соціальні проекти, спрямовані на подолання цих викликів, часто стикаються з труднощами через обмежені ресурси та складність забезпечення рівного доступу до послуг для різних соціальних груп.

Ще одним важливим викликом глобалізації є різниця в культурних та соціальних цінностях, яка може ускладнювати реалізацію соціальних проектів. Глобалізація сприяє поширенню західних культурних моделей та норм на весь світ, що може викликати негативну реакцію з боку суспільств, які зберігають традиційні або консервативні погляди. Внаслідок цього виникають культурні конфлікти, які ускладнюють взаєморозуміння між країнами та створюють додаткові бар'єри для співпраці в рамках міжнародних соціальних ініціатив.

Крім того, глобалізація породжує нові форми культурної ідентичності, які часто відрізняються від традиційних цінностей. Покоління, яке виросло в умовах глобальної комунікації та доступу до інтернету, сприймає світ через призму нових цінностей, таких як індивідуалізм, свобода самовираження та мультикультуралізм. Це може створювати напругу між різними поколіннями, а також між різними соціальними групами всередині суспільства, що ускладнює координацію соціальних проектів та їхню спрямованість на вирішення загальних проблем.

Політична нестабільність є ще одним важливим викликом, який ускладнює реалізацію соціальних проектів у глобалізованому світі. У багатьох країнах глобалізація супроводжується політичними та соціальними потрясіннями, які можуть дестабілізувати уряди, спричинити конфлікти та створювати несприятливі умови для реалізації соціальних ініціатив [6]. Політична нестабільність ускладнює доступ до фінансових ресурсів, а також знижує рівень довіри громадян до державних інституцій, що негативно впливає на ефективність соціальних проектів.

Одним із прикладів політичної нестабільності є збройні конфлікти, які можуть повністю руйнувати соціальну інфраструктуру та зводити нанівець будь-які зусилля з реалізації соціальних ініціатив [7]. У таких умовах соціальні проекти повинні мати адаптивні механізми, що дозволяють швидко реагувати на зміни політичної ситуації та забезпечувати мінімальний рівень соціальної підтримки для постраждалих верств населення.

Крім того, глобалізація може посилювати політичну нестабільність у зв'язку з тим, що вона створює нові виклики для суверенітету національних держав. Залежність від міжнародних організацій та глобальних економічних процесів може викликати незадоволення серед населення, особливо в тих країнах, де економічна нерівність або культурні конфлікти загострюються через глобалізаційні процеси. Це призводить до зростання популістських настроїв, політичної радикалізації та підтримки рухів, які виступають за ізоляцію від глобальних процесів і повернення до національних або регіональних моделей розвитку.

У таких умовах соціальні проекти можуть ставати заручниками політичної боротьби, коли окремі політичні сили використовують їх для просування власних інтересів або підбивають довіру до ініціатив, що фінансуються з-за кордону. Це не лише ускладнює реалізацію соціальних проектів, але й знижує їхню ефективність у вирішенні реальних соціальних проблем.

Інновації та цифровізація відіграють вирішальну роль у сучасних соціальних проектах, надаючи нові інструменти для ефективного вирішення соціальних проблем. Використання технологій дозволяє значно прискорити процес реалізації проектів, робить їх більш прозорими та доступними для ширшого кола учасників. Онлайн-платформи стають все більш популярними для координації проектів, збору даних і моніторингу їх виконання. Вони дозволяють залучати до співпраці не тільки уряди, а й громадянське суспільство та приватний сектор.

Сучасні інформаційні платформи та технології дозволяють урядам і громадським організаціям не лише оперативно збирати та аналізувати дані, але й взаємодіяти з громадянами в режимі реального часу. Це дає можливість краще розуміти потреби населення, швидше реагувати на соціальні проблеми, а також забезпечувати прозорість та підзвітність у процесі реалізації соціальних проектів. Наприклад, використання цифрових платформ для краудфандингу дозволяє залучати кошти на соціальні ініціативи з усього світу, мобілізуючи фінансові ресурси та підтримку громадян на глобальному рівні.

Краудфандинг є одним із яскравих прикладів цифровізації соціальних проектів. Він являє собою механізм, що дозволяє збирати фінансові ресурси від широкого кола людей для реалізації соціальних ініціатив [8]. Краудфандингові платформи, такі як Kickstarter або GoFundMe, стали інноваційними інструментами для соціальних підпри-

емців, що допомагають залучати фінансування для проектів з усього світу. Це дозволяє швидко мобілізувати ресурси для вирішення соціальних проблем на місцевому або глобальному рівні.

Інноваційні технології також допомагають підвищити ефективність надання соціальних послуг. Використання великих даних (Big Data) [9] дає можливість аналізувати великі масиви інформації для виявлення потреб конкретних соціальних груп та оптимізації ресурсів для їх вирішення. Крім того, мобільні додатки дозволяють громадянам отримувати доступ до соціальних послуг, консультацій або допомоги безпосередньо з власних пристроїв, що значно покращує якість і швидкість надання допомоги.

Міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Європейський Союз (ЄС) та Світовий банк, відіграють важливу роль у підтримці соціальних проектів на глобальному рівні [10]. Вони забезпечують фінансову, технічну та консультаційну допомогу для урядів, громадських організацій та інших зацікавлених сторін, сприяючи реалізації соціальних ініціатив у країнах, що розвиваються, і в країнах з перехідною економікою.

Вагому роль у соціальному проектуванні на глобальному рівні відіграє ООН, що реалізує широкий спектр програм, спрямованих на боротьбу з бідністю, захист прав людини, забезпечення доступу до освіти та охорони здоров'я. Крім того, ООН активно працює над впровадженням Цілей сталого розвитку (ЦСР), які спрямовані на подолання соціальних та екологічних викликів до 2030 року. Міжнародні організації також надають експертну підтримку та координацію на глобальному рівні, допомагаючи країнам ефективніше планувати та реалізовувати соціальні проекти.

Європейський Союз є ще одним важливим гравцем у підтримці соціальних проектів, особливо в країнах-сусідах та партнерах ЄС. Завдяки фінансовим інструментам, таким як Європейський соціальний фонд (ESF), ЄС підтримує проекти, спрямовані на поліпшення зайнятості, соціальну інтеграцію та боротьбу з бідністю. Світовий банк також надає кредити та гранти для реалізації соціальних програм, особливо у сферах освіти, охорони здоров'я та інфраструктури.

У контексті глобальних викликів, таких як зміна клімату та виснаження природних ресурсів, сталий розвиток стає важливою складовою соціальних проектів. Багато соціальних ініціатив сьогодні інтегрують екологічні аспекти у свою діяльність, враховуючи необхідність збереження природного середовища

для майбутніх поколінь. Проекти, які спрямовані на сталий розвиток, зазвичай охоплюють кілька ключових аспектів: забезпечення екологічної безпеки, боротьба зі зміною клімату, використання відновлюваних джерел енергії та зменшення впливу людської діяльності на природу. Соціальні проекти з екологічної освіти допомагають людям краще розуміти вплив їхньої діяльності на навколишнє середовище та вчать їх більш стійким практикам ведення господарства.

Уряди та міжнародні організації активно працюють над впровадженням таких проектів, надаючи гранти та інші форми підтримки. Наприклад, проект «Зелений кліматичний фонд», створений у рамках ООН, фінансує ініціативи, що спрямовані на зниження викидів парникових газів та адаптацію до зміни клімату.

Місцеві громади також відіграють дедалі важливішу роль у впровадженні глобальних соціальних ініціатив [4]. В умовах глобалізації зростає усвідомлення того, що місцевий рівень є ключовим для успішної реалізації багатьох проектів. Місцеві громади мають унікальні знання про свої потреби та виклики, і їхня активна участь є запорукою успіху соціальних проектів.

Багато глобальних ініціатив сьогодні спрямовані на підтримку місцевих проектів, які сприяють розвитку громад. Програми зі сталого розвитку часто передбачають фінансування місцевих ініціатив, що спрямовані на поліпшення інфраструктури, охорони здоров'я або освіти на рівні громад. Одним із прикладів успішного проекту є ініціатива «Міста сталого розвитку», яка спрямована на підтримку місцевих громад у досягненні цілей сталого розвитку на міському рівні [10]. Це включає проекти з енергозбереження, поліпшення водопостачання, управління відходами та інші ініціативи, що допомагають зробити міста більш стійкими та екологічно безпечними.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В умовах глобалізації розвиток соціальних проектів набуває нових форм і викликів, відкриваючи при цьому значні перспективи для публічного управління. Інновації, цифровізація, роль міжнародних організацій, публічно-приватне партнерство, сталий розвиток та активна участь місцевих громад стають ключовими елементами, які визначають успіх соціальних ініціатив.

Інноваційні технології, такі як онлайн-платформи та краудфандинг, відкривають нові можливості для залучення ресурсів і підвищення прозорості соціальних проектів. Це дозволяє швидше реагувати на суспільні

виклики та забезпечує більшу інтеграцію учасників. Міжнародні організації, такі як ООН, ЄС та Світовий банк, відіграють важливу роль у фінансовій та експертній підтримці цих ініціатив, допомагаючи поширювати передові практики та координацію на глобальному рівні.

Зростаюча важливість публічно-приватного партнерства (PPP) обумовлена можливостями ефективного використання фінансових і матеріальних ресурсів приватного сектору для реалізації масштабних соціальних програм, що допомагає урядам зменшити бюджетне навантаження та підвищити якість надання послуг.

Дедалі важливішими аспектами соціальних проєктів, спрямованих на захист навколишнього середовища та адаптацію до змін клімату стають «сталій розвиток» і екологічна складова. Місцеві громади, зі свого боку, відіграють вирішальну роль у впровадженні глобальних ініціатив, надаючи унікальні знання та підтримку для ефективної реалізації проєктів.

Таким чином, публічне управління соціальними проєктами в умовах глобалізації має великі перспективи, передусім - завдяки інтеграції технологій, міжнародної співпраці та активної участі місцевих громад. Однак, необхідно враховувати і виклики, такі як економічна нерівність, культурні розбіжності та політична нестабільність, що стають на заваді забезпеченню стійкості та ефективності цих ініціатив.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міжнародні та національні соціальні проєкти та програми: комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни: навч. посіб. для здобувачів ступеня магістра за спеціальністю 231

«Соціальна робота». КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад. С. В. Гераськов. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 93 с.

2. Орлова Н. С., Попова Т. О. Концептуальні засади публічно-приватного партнерства в Україні. *Наукові перспективи*. 2021. № 11. С. 133-144.

3. Кирилич Х. В. Проблема нерівномірності економічного розвитку світового господарства: дис. канд. ек. наук: 08.00.02. Кирилич Христина Володимирівна. Львів, 2015. 188 с.

4. Ровний В. В., Яценко В. В. Управління соціальними проєктами в умовах глобальних викликів: правовий та державно-управлінський аспекти. *Європейські перспективи*. 2020. № 3. С. 24-28.

5. Пріб К. А., Гуткевич С. О. Чинники міжнародних міграційних процесів. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2016. № 2. С. 12-17.

6. Іщенко І. В. Політичні інститути в нестабільному середовищі: функціональні особливості. І. В. Іщенко. Дніпропетровськ: *Інновація*, 2015. 306 с.

7. В. М. Денисов, «Війна. Збройний конфлікт міжнародного характеру». *Великий енциклопедичний юридичний словник*, ред. Ю. С. Шемчушенко (Київ: *Юридична думка*, 2007), 293-294.

8. Дюк А. А. Краудфандинг як механізм розвитку соціального підприємництва. *Modern Economics*. 2019. № 18 (2019). С. 43-48.

9. Денисюк С. Г., Косюк Б. О. Технологія Big Data: переваги та ризики. *Матеріали XLVIII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ*, Вінниця, 13-15 березня 2019 р. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/allhum-2019/paper/view/6730>

10. Чернега О. Б. Міжнародні стратегії економічного розвитку: навч. посіб. О. Б. Чернега, А. А. Семенов, В. С. Білозубенко. 2-е вид., оновл. і доп. Львів: *Магнолія* 2009. 346 с.

11. Результати соціологічного дослідження «Оцінка впливу підходу до місцевого розвитку за участі громад, реалізованого в Україні у проєктах ПРООН, що фінансувалися Європейським Союзом та іншими донорами». URL: http://www.cba.org.ua/one/images/stories/documents/CBA_publications/CBA_LQ.pdf